

ระบบเสียง : หน่วยเสียง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรรษมน เพียรเสมอ

ความหมายของหน่วยเสียง

เมื่อศึกษาการบันทึกเสียงพูดด้วยสัทอักษรแล้ว จำเป็นต้องวิเคราะห์หาเสียงสำคัญ ซึ่งเสียงเหล่านั้นจะต้องผ่านการจัดระบบก่อนจึงนำไปใช้หรือสื่อความหมายได้ นักภาษาศาสตร์ได้กำหนดให้ “หน่วยเสียง” แทนเสียงที่จัดระบบแล้ว

หน่วยเสียง คือ หน่วยที่เล็กที่สุดในภาษาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม และทำให้ความหมายของคำแตกต่างกัน หน่วยเสียงเป็นตัวแทนของเสียงแต่ละเสียงที่ผ่านการจัดระบบแล้ว แตกต่างจากเสียงที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เพราะเป็นเสียงที่เปล่งออกมาจริง

การหาหน่วยเสียง

เสียงกับหน่วยเสียงมีลักษณะใกล้เคียงกันมาก ดังนั้นหากต้องวิเคราะห์หาหน่วยเสียงแล้ว จึงจำเป็นต้องใช้เกณฑ์ในการตัดสินระหว่าง “เสียง” กับ “หน่วยเสียง” ดังนี้

1. เกณฑ์ด้านความหมาย
2. เกณฑ์ด้านจิตวิทยาของเจ้าของภาษา

เกณฑ์ด้านความหมาย

หากพิจารณาความหมายของคำว่าเหมือนหรือต่างกัน จะใช้สิ่งที่เรียกว่า คู่เทียบเสียง (minimal pair) ซึ่งเป็นการนำพยางค์หรือคำมาหนึ่งคู่ โดยคำทั้งสองจะมีเสียงที่แตกต่างกันเพียงเสียงเดียว เสียงที่แตกต่างนั้นอาจเป็นเสียงสระ เสียงพยัญชนะ หรือเสียงวรรณยุกต์ก็ได้ ส่วนที่แตกต่างกันในคู่เทียบเสียงก็คือเสียงที่จะตัดสินว่าเป็นหน่วยเสียงหรือเสียง เช่น

[ta:] ตา

[tha:] ทา

[ti:] ตี

[di:] ดี

เกณฑ์ด้านจิตวิทยาของเจ้าของภาษา

เจ้าของภาษาจะรู้สึกต่อเสียงและหน่วยเสียงในภาษาของตนต่างกัน กล่าวคือ เจ้าของภาษาจะรู้สึกถึงความยาก-ง่ายในการรับรู้และเปล่งเสียง ตัวอย่างเช่น [p] กับ [ph] ในภาษาไทยมีค่าเป็น 2 หน่วยเสียง คือเป็น /p/ กับ /ph/ คนไทยจึงฟังว่า [p] กับ [ph] แตกต่างกันมาก

ในภาษาอังกฤษมีค่าเป็น 2 หน่วยเสียงคือ /g/ กับ /k/ เจ้าของภาษาอังกฤษสามารถออกเสียง [g] กับ [k] ให้ถูกต้องและแตกต่างกันได้ เช่น สามารถออกเสียง pig [phig] ให้ต่างจาก pick [phik] อย่างง่ายดาย แต่ [g] กับ [k] ในภาษาไทยมีค่าเป็น 1 หน่วยเสียง คือเป็น /k/

เสียงในภาษาไทย

เสียงในภาษาไทยสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ เสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์

ลักษณะของเสียงพยัญชนะ

1. พยัญชนะเสียงระเบิดหรือเสียงหยุด (stop) หมายถึง พยัญชนะที่เกิดจากลมถูกอวัยวะต่าง ๆ ที่ใช้ออกเสียงปิดกั้น แล้วอวัยวะต่าง ๆ ที่ปิดกั้นลมนั้นปล่อยให้ลมพุ่งออกมาทันทีทันใด เกิดเป็นเสียงเรียกว่าเสียงพยัญชนะเสียงระเบิด มี 3 ลักษณะเสียง คือ

1.1 ระเบิด - ก้อง	ได้แก่ /b/ /d/
1.2 ระเบิด - ไม่ก้อง	ได้แก่ /p/ /t/ /k/ /ʔ/
1.3 ระเบิด - ไม่ก้อง - หนัก	ได้แก่ /ph/ /th/ /kh/

ลักษณะของเสียงพยัญชนะ

2. พยัญชนะเสียงกึ่งเสียดแทรก (affricative) หมายถึง เสียงพยัญชนะที่มีการเกิดเป็นสอง ระยะ คือ ระยะแรกเกิดเหมือนเสียงระเบิด ระยะที่สองเกิดเหมือนเสียงเสียดแทรก เรียกว่า พยัญชนะเสียงกึ่งเสียดแทรก บางแห่งเรียกพยัญชนะเสียงกึ่งเสียดสีหรือพยัญชนะเสียงกึ่งระเบิด มี 2 เสียง คือ /c/ /ch/

ลักษณะของเสียงพยัญชนะ

3. พยัญชนะเสียงเสียดแทรก (fricative) หมายถึง เสียงพยัญชนะที่เกิดจากลมถูกอวัยวะต่าง ๆ ที่ใช้ในการออกเสียงปิดกั้น แต่ปิดกั้นไม่สนิท ปล่อยให้ลมมีโอกาสเล็ดลอดหรือเสียดแทรกออกมา เกิดเป็นเสียงเรียกว่า พยัญชนะเสียงเสียดแทรก มี 3 เสียง คือ /f/ /s/ /h/

ลักษณะของเสียงพยัญชนะ

4. พยัญชนะเสียงนาสิก (nasal) คือ เสียงพยัญชนะที่ขณะออกเสียง ลมถูกอวัยวะต่าง ๆ ที่ใช้ในการออกเสียงปิดกั้น แต่ลิ้นไก่เปิดปล่อยพุ่งออกทางจมูก เกิดเป็นเสียงเรียกว่า พยัญชนะเสียงนาสิก มี 3 เสียง คือ /m/ /n/ /ŋ/

ลักษณะของเสียงพยัญชนะ

5. พยัญชนะเสียงข้างลิ้น (lateral) คือ เสียงพยัญชนะที่เกิดจาก ลิ้นกักลมที่ปุ่มเหงือก ขณะออกเสียงปลายลิ้นชันขึ้น ทำให้สองข้าง ลิ้นมีช่องว่าง ลมจึงแล่นออกทางข้างลิ้น เกิดเป็นเสียงเรียกว่า พยัญชนะเสียงข้างลิ้น มีเสียงเดียวคือ /l/

ลักษณะของเสียงพยัญชนะ

6. พยัญชนะเสียงร้ว (trill) คือ เสียงพยัญชนะที่เกิดจากลิ้นก้นกลมที่ปุ่มเหงือก เวลาออกเสียงปลายลิ้นจะห่อขึ้นไปตีเพดานแข็ง แล้วกลับไปมาหลายครั้ง ทำให้ลมที่ถูกกักพุ่งออกมาเป็นระยะ เกิดเป็นเสียงเรียกว่าพยัญชนะเสียงร้ว มีเสียงเดียวคือ /r/

ลักษณะของเสียงพยัญชนะ

7. พยัญชนะเสียงกึ่งสระ (semi-vowel) คือ เสียงพยัญชนะที่มีที่
เกิดเสียงใกล้เคียงกับเสียงสระ และใช้แทนเสียงสระได้ มี 2 เสียงคือ
/w/ /y/ โดย

/w/

มีที่เกิดเสียงใกล้เคียงกับเสียงสระ /u/ /u:/

/y/

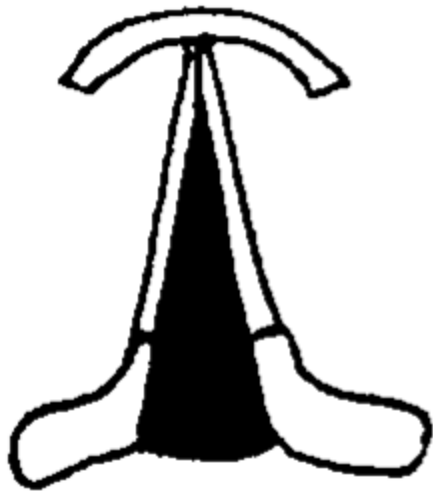
มีที่เกิดเสียงใกล้เคียงกับเสียงสระ /i/ /i:/

เกณฑ์ลักษณะของเส้นเสียง

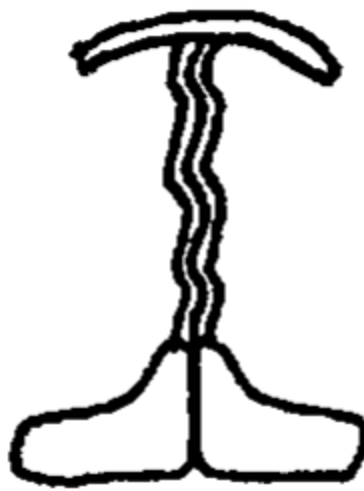
1. พยัญชนะเสียงก้องหรือโอหัง (voiced sound) คือ เสียงพยัญชนะที่เกิดจากลมผ่านเส้นเสียงขณะที่เส้นเสียงปิด ลมจึงดันเส้นเสียงทำให้เกิดการสั่นสะบัด เกิดเป็นเสียงก้อง มี 9 เสียง ได้แก่ /b/ /d/ /m/ /n/ /ŋ/ /l/ /r/ /w/ /y/
2. พยัญชนะเสียงไม่ก้องหรืออโอหัง (voiceless sound) คือ เสียงพยัญชนะที่เกิดจากลมผ่านเส้นเสียงขณะที่เส้นเสียงเปิดหรือเส้นเสียงแยกห่างจากกัน ทำให้เกิดช่องระหว่างเสียงขึ้น ลมจึงผ่านเส้นเสียงออกมาได้ เส้นเสียงจึงไม่เกิดการสั่นสะบัด เกิดเป็นเสียงไม่ก้อง มี 12 เสียง คือ /p/ /t/ /k/ /ʔ/ /ph/ /th/ /kh/ /c/ /ch/ /f/ /s/ /h/

ลักษณะของเสียงพยัญชนะ

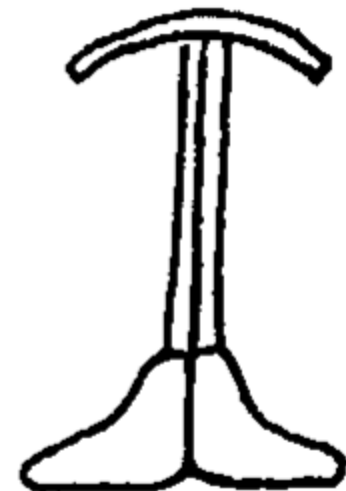
เสียงไม่ก้อง

เสียงก้อง

เสียงกัก

ลักษณะของเสียงพยัญชนะ

3. พยัญชนะเสียงเบาหรือลึกล (un-aspirated sound)

คือ เสียงที่เปล่งออกมาแล้วไม่มีลมพุงตามออกมาด้วย มี 5 เสียง คือ

/p/ /t/ /k/ /c/ /ʔ/

4. พยัญชนะเสียงหนักหรือธนิต (aspirated sound) คือ

เสียงที่เปล่งออกมาแล้วมีลมพุงตามออกมาด้วย มี 4 เสียง คือ /ph/

/th/ /kh/ /ch/

ที่เกิด ประเภทหน่วยเสียง	กัก			เสียด แทรก	กักเสียดแทรก ไม่ก้อง		นาสิก	กระทบ	ข้างลิ้น	กึ่งสระ
	ไม่ก้อง		ก้อง		ไม่ลม	มีลม				
	ไม่ลม	มีลม								
เส้นเสียง	?			h						
พาดานอ่อน	k	kh					ŋ			
พาดานแข็ง					c	ch				y
ปุ่มเหงือก	t	th	d	s			n	r	l	
ริมฝีปากและฟัน				f						
ริมฝีปาก	p	ph	b				m			w

ตำแหน่งของพยัญชนะ

1. พยัญชนะต้น

พยัญชนะต้น คือ พยัญชนะที่ปรากฏในตำแหน่งต้นคำหรือต้นพยางค์ ซึ่งพยัญชนะต้นอาจจะปรากฏเพียงหน่วยเดียวเป็นพยัญชนะต้นเดียว หรือ อาจจะปรากฏเรียงต่อกันเป็นพยัญชนะต้นควบ

1.1 พยัญชนะต้นเดี่ยว

1.2 พยัญชนะต้นควบ

ตำแหน่งของพยัญชนะ

2. พยัญชนะท้าย

พยัญชนะที่ปรากฏตำแหน่งท้ายคำหรือท้ายพยางค์เรียกชื่อว่า “พยัญชนะท้าย” พยัญชนะในภาษาไทยที่ปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายได้มีเพียง 8 เสียงเท่านั้น และจะปรากฏเป็นพยัญชนะเดี่ยวเสมอ ได้แก่

แม่กก แม่กด แม่กบ แม่กง

แม่กน แม่กม แม่เกย แม่เกอว

เสียงสระ

เมื่อเราเปล่งเสียงสระลมจากปอดจะผ่านออกทางช่องปากได้สะดวก โดยไม่ถูกสกัดกั้นจากอวัยวะในช่องปาก แต่เสียงสระจะถูกดัดแปลงด้วยลิ้น และริมฝีปาก หากต้องอธิบายเสียงสระในภาษาไทยจะอธิบายด้วยตำแหน่งของลิ้นและลักษณะของริมฝีปาก โดยเสียงสระในภาษาไทยทางภาษาศาสตร์ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ สระเดียวกับสระเลื่อนหรือสระผสม

1. สระเดี่ยว

สระเดี่ยว คือ เสียงสระที่เมื่อเปล่งเสียงสั้นและริมฝีปากจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่ง หรือมีการเปลี่ยนแปลงแต่น้อยมาก มีทั้งหมด 18 เสียง แบ่งออกเป็นเสียงสั้น 9 เสียงและเสียงยาว 9 เสียง

ฐานที่เกิดของเสียงสระเดี่ยว

รูปลักษณะริมฝีปาก	ริมฝีปากเหยียดออก		ริมฝีปากปกติ		ริมฝีปากห่อ	
ส่วนของลิ้น ระดับของลิ้น	หน้า		กลาง		หลัง	
	เสียงสั้น	เสียงยาว	เสียงสั้น	เสียงยาว	เสียงสั้น	เสียงยาว
สูง	อิ i	อี i:	อี ɨ	อีอ ɨ:	อุ u	อู u:
กลาง	เอะ e	เอ e:	เออะ ə	เออ ə:	โอะ o	โอ o:
ต่ำ	แอะ ɛ	แอ ɛ:	อะ a	อา a:	เอาะ ɔ	ออ ɔ:

2. สระเลื่อนหรือสระผสม

สระเลื่อนหรือสระผสมในภาษาไทย เกิดจากการเปล่งเสียงโดยเริ่มจากเปล่งเสียงสระสูง แล้วเลื่อนลิ้นลงมาเปล่งเสียงสระต่ำ ทั้งนี้ตำแหน่งของลิ้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ส่วนริมฝีปากอาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงก็ได้ สระเลื่อนหรือสระผสมในภาษาไทยมีอยู่ 3 เสียง ดังนี้

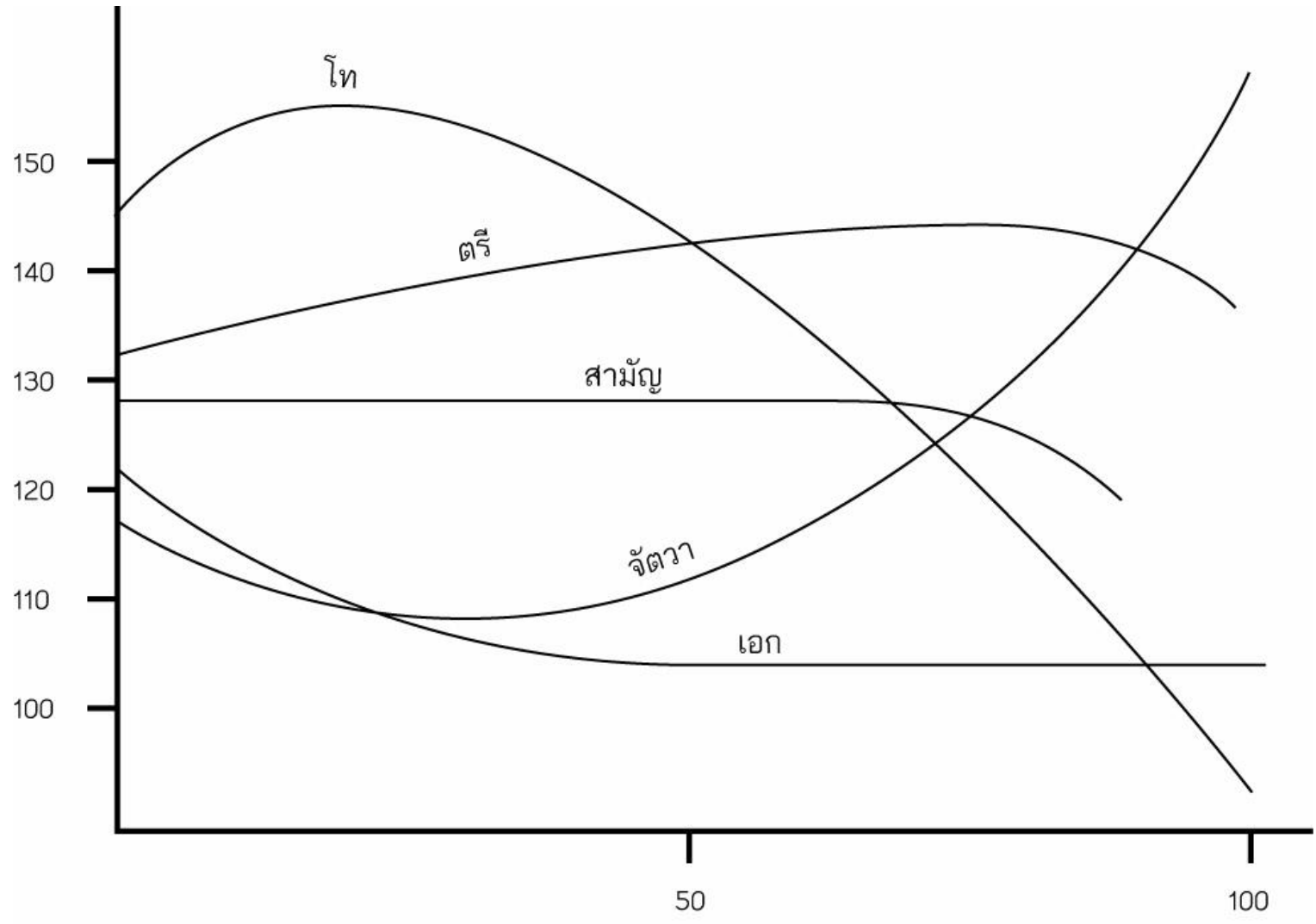
/i:a/ เอีย มีเสียงย่อย 2 เสียง คือ /ia/ และ /i:a/

/ɯ:a/ เอือ มีเสียงย่อย 2 เสียง คือ /ɯa/ และ /ɯ:a/

/u:a/ อัว มีเสียงย่อย 2 เสียง คือ /ua/ และ /u:a/

เสียงวรรณยุกต์

เสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงสำคัญหน่วยหนึ่งในภาษาไทย เนื่องจากเสียงวรรณยุกต์ช่วยสร้างจำนวนคำให้มากขึ้นในภาษาไทย ยกตัวอย่างเช่น คำที่มีเสียงพยัญชนะและเสียงสระเหมือนกัน เมื่อเพิ่มเสียงวรรณยุกต์ที่แตกต่างกันเข้าไป จะทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนไปด้วย

การอธิบายเสียงวรรณยุกต์

1. วรรณยุกต์ระดับกลาง หมายถึง วรรณยุกต์ที่มีจุดเริ่มต้นเสียงจากระดับกลางแล้วค่อยๆ เปลี่ยนระดับลงมาเล็กน้อย
2. วรรณยุกต์ระดับต่ำ หมายถึง วรรณยุกต์ที่มีจุดเริ่มต้นเสียงอยู่ในระดับต่ำ
3. วรรณยุกต์ระดับสูง หมายถึง วรรณยุกต์ที่มีจุดเริ่มต้นอยู่ในระดับสูง
4. วรรณยุกต์ขึ้น หมายถึง วรรณยุกต์ที่เปลี่ยนระดับ มีจุดเริ่มต้นค่อนข้างสูง เปลี่ยนระดับสูงขึ้นไปแล้วลดระดับต่ำลงถึงระดับต่ำสุด
5. วรรณยุกต์ตก หมายถึง วรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ มีจุดเริ่มต้นค่อนข้างต่ำ เปลี่ยนระดับต่ำลงไปแล้วเปลี่ยนระดับขึ้นไปสู่ระดับกลางค่อนข้างสูงหรือระดับสูง

สัปดาห์หน้า

ทดสอบเรื่องสัทอักษรและการอธิบายเสียงสระ

(10 คะแนน)

ตัวอย่างการอธิบายเสียงสระ

ส่วนของลิ้น ระดับของลิ้น ลักษณะริมฝีปาก และความสั้น-ยาวของเสียง

[e] = เอะ สระหน้า ลิ้นระดับกลาง ปากไม่ห่อ เสียงสั้น

[e:] = เออ สระกลาง ลิ้นระดับกลาง ปากไม่ห่อ เสียงยาว

[a] = อะ สระกลาง ลิ้นระดับต่ำ ปากไม่ห่อ เสียงสั้น

[o] = โอะ สระหลัง ลิ้นระดับกลาง ปากห่อ เสียงสั้น

[o:] = ออ สระหลัง ลิ้นระดับต่ำ ปากห่อ เสียงยาว